

ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТЕРОРИСТИЧНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Соколовський М.В.,

доцент

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

Гарницька А.О.,

студентка 5 курсу

Національного юридичного університету

ім. Ярослава Мудрого

Соколовський М.В., Гарницька А.О. Особливості доказової діяльності під час досудового розслідування терористичних кримінальних правопорушень.

Стаття зосереджена на дослідженні актуальних проблем протидії терористичним кримінальним правопорушенням в Україні, висвітлюючи складний комплекс питань, пов'язаних з міжвідомчою взаємодією та процесом доказування. Особлива увага приділяється аналізу правових та організаційних засад боротьби з тероризмом, розглядаючи роль Служби безпеки України як ключового суб'єкта, що здійснює протидію терористичним загрозам. У контексті сучасних геополітичних викликів, зокрема гібридної війни та активізації діяльності радикальних угруповань, ефективність протидії тероризму набуває особливого значення.

У статті детально розглядаються системні проблеми, що виникають у процесі досудового розслідування терористичних актів. Серед них виокремлено розбіжність між оперативними цілями та потребами досудового розслідування, що часто призводить до недостатнього збору доказової бази. Також аналізується проблема недостатньої комунікації між оперативними підрозділами та слідчо-оперативними групами, що ускладнює своєчасний обмін інформацією та процесуальне закріплення доказів. Окремо досліджується питання пріоритетизації оперативних завдань над процесуальними, що призводить до втрати ключових доказів та ускладнює формування обвинувачення. Дослідження також охоплює аналіз міжнародних стандартів та практик у сфері протидії тероризму, що дозволяє виявити потенційні шляхи вдосконалення національної системи.

Стаття також приділяє значну увагу особливостям доказування у справах, пов'язаних з терористичними актами, зокрема, у випадках використання вибухових пристроїв. Розглядаються питання міжвідомчої кооперації та залучення спеціалізованих експертів, а також процедури нейтралізації та знищення вибухових пристроїв. Аналізуються особливості проведення слідчих дій та експертиз, необхідних для доказування у таких справах. Особливий акцент робиться на необхідності забезпечення належної фіксації доказів та дотримання процесуальних норм під час проведення спеціальних операцій.

Для вирішення виявлених проблем пропонується оптимізація координації між СБУ та іншими правоохоронними та державними органами, вдосконалення процедур міжвідомчої взаємодії та збору доказів, а також удосконалення системи протидії тероризму в Україні з урахуванням сучасних геополітичних реалій та специфіки терористичних кримінальних правопорушень. Пропонується розробка чітких алгоритмів взаємодії між оперативними та слідчими підрозділами, а також впровадження сучасних технологій для збору та аналізу доказів.

Ключові слова: тероризм, протидія тероризму, доказування, міжвідомча взаємодія, Служба безпеки України, досудове розслідування, вибухові пристрої.

Sokolovskyi M.V., Harnytska A.O. Specific aspects of evidence collection during the pre-trial investigation of terrorist criminal offenses.

This article focuses on examining the pressing challenges in countering terrorist criminal offenses in Ukraine, shedding light on the complex issues related to interagency cooperation and the evidentiary process. Particular emphasis is placed on analyzing the legal and organizational frameworks for combating terrorism, particularly the role of the Security Service of Ukraine (SSU) as a pivotal entity in countering terrorist threats. In the context of contemporary geopolitical challenges, including hybrid warfare and the

intensified activities of radical groups, the effectiveness of counter-terrorism measures assumes paramount importance.

The article delves into the systemic problems encountered during the pre-trial investigation of terrorist acts. These include the divergence between operational objectives and the exigencies of pre-trial investigations, often leading to insufficient evidence collection. Additionally, the study analyzes the problem of inadequate communication between operational units and investigative-operational teams, which hinders the timely exchange of information and the procedural consolidation of evidence. The prioritization of operational tasks over procedural requirements, resulting in the loss of crucial evidence and impeding the formation of indictments, is also critically examined. The research incorporates an analysis of international standards and practices in counter-terrorism, identifying potential avenues for enhancing the national system.

Furthermore, the article dedicates significant attention to the specifics of evidentiary procedures in cases involving terrorist acts, particularly those involving the use of explosive devices. It explores issues of interagency collaboration, the involvement of specialized experts, and the protocols for neutralizing and disposing of explosive devices. The intricacies of conducting investigative actions and forensic examinations necessary for evidentiary purposes are analyzed. Special emphasis is placed on ensuring the proper documentation of evidence and adherence to procedural norms during special operations.

To address the identified challenges, the article proposes optimizing coordination between the SSU and other law enforcement and state agencies, improving interagency cooperation and evidence collection protocols, and enhancing Ukraine's counter-terrorism framework in light of current geopolitical realities and the specific characteristics of terrorist criminal offenses. The development of clear interaction algorithms between operational and investigative units, as well as the implementation of advanced technologies for evidence collection and analysis, are recommended.

Key words: terrorism, counter-terrorism, evidence collection, interagency cooperation, Security Service of Ukraine, pre-trial investigation, explosive devices.

Постановка проблеми. В умовах сучасної геополітичної ситуації Україна стикається не лише з військовою агресією з боку РФ, але й з численними терористичними актами, що мають системний характер та поширюються на всю територію держави.

Проблема тероризму залишається однією з ключових загроз для національної безпеки України. В умовах гібридної війни та ескалації терористичних актів, ефективна організація протидії терористичній діяльності набуває особливої актуальності. Ця стаття присвячена аналізу правових та організаційних засад функціонування системи боротьби з тероризмом в Україні, зокрема, особливостей доказування суб'єктами, що залучаються до цієї діяльності.

Дослідження базується на аналізі нормативно-правової бази, що регулює боротьбу з тероризмом в Україні, зокрема Закону України «Про боротьбу з тероризмом», та інших відповідних нормативно-правових актів. Особлива увага приділяється аналізу ролі та місця ключових суб'єктів, таких як Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України, Збройні Сили України, та інших державних органів, що залучаються до протидії терористичній діяльності.

Стан опрацювання проблематики. Дослідження протидії терористичній діяльності охоплює широкий спектр питань, від кримінальної відповідальності до оперативно-розшукової діяльності. Вітчизняні науковці, такі як А.О. Данилевський, М.В. Семикін, Л.В. Новікова та В.Н. Кубальський, зосередили увагу на кримінально-правових аспектах, зокрема на відповідальності за сприяння терористичним організаціям, їх створення та фінансування. Ці праці закладають основу для розуміння правових механізмів протидії тероризму.

Інший напрямок досліджень стосується оперативно-розшукової діяльності. С.В. Діденко, Р.В. Мукоїда, Г.М. Бірюков, А.В. Коваленко, В.М. Євдокимов та В.М. Цимбалюк досліджували організаційно-тактичні засади протидії терористичним злочинам, включаючи використання вибухових пристроїв, діяльність організованих злочинних груп та застосування оперативно-технічних засобів. Їхні праці сприяють розвитку практичних методів боротьби з тероризмом.

Загалом, ці дослідження є важливим внеском у формування наукового базису для протидії терористичній діяльності. Вони охоплюють як теоретичні, так і практичні аспекти, що дозволяє комплексно підходити до вирішення цієї складної проблеми.

Метою дослідження є виявлення особливих та проблемних аспектів в доказуванні під час досудового розслідування терористичних кримінальних правопорушень.

Виклад основного матеріалу. Високий рівень терористичної загрози зумовлює необхідність активізації міжнародного співробітництва України у сфері протидії тероризму. Ключовим аспектом цього співробітництва є налагодження ефективного обміну інформацією між компетентними органами на міжнародному та національному рівнях. Важливим кроком у цьому напрямку стало прийняття Резолюції Ради Безпеки ООН № 2322 від 12 грудня 2016 року, співавтором якої виступила Україна. Резолюція

закликає держави до зміцнення та розширення міждержавної взаємодії та взаємодопомоги у сфері боротьби з тероризмом, обміну інформацією щодо терористичних організацій та бойовиків-терористів, включаючи їх біометричні та біографічні дані. Окремо наголошується на важливості співпраці між судовими та правоохоронними органами у розслідуванні злочинів, пов'язаних з тероризмом.

Глобальна кампанія проти тероризму знайшла відображення у низці міжнародних угод, що визначають правові рамки боротьби з окремими видами тероризму. Показовим прикладом тривалого та ефективного співробітництва є взаємодія США з країнами Європейського Союзу (зокрема, Францією, Німеччиною та Великою Британією), яка активізувалася після 2001 року. Ключовою подією стало підписання угоди між адміністрацією президента США та Європолом, що забезпечило обмін стратегічною та технічною інформацією з питань протидії тероризму. Згодом було укладено додаткову угоду, що дозволила обмін персональними даними підозрюваних осіб. Співпраця між ЄС та США постійно розширюється, охоплюючи такі сфери, як протидія фінансуванню тероризму, нелегальній міграції та боротьба з іноземними бойовиками-терористами. У 2015 році було підписано дві нові угоди між США та Європолом, що створили платформу для обміну інформацією щодо вербування та переправлення іноземних бойовиків, а також джерел їх фінансування [1].

Відповідно до Закону України «Про боротьбу з тероризмом», тероризм визначається як суспільно небезпечна діяльність, що характеризується усвідомленим та цілеспрямованим застосуванням насильницьких методів. До таких методів належать, зокрема, захоплення заручників, підпали, позбавлення життя, тортури, психологічний тиск на населення та органи державної влади, а також інші дії, що посягають на життя або здоров'я осіб, які не є комбатантами, або загроза здійснення таких дій [2]. Метою зазначеної діяльності є досягнення злочинних цілей. Статтями 258-258⁶ Кримінального кодексу України передбачена відповідальність за вчинення терористичних кримінальних правопорушень [3]. Основною характеристикою терористичної діяльності є насильство. Незважаючи на потенційно руйнівні наслідки, такі як людські жертви, матеріальні збитки та дегуманізація соціальних відносин, суб'єкти терористичної діяльності, як правило, демонструють стійкість у реалізації своїх цілей. Мотивація терористичної діяльності може бути зумовлена різноманітними факторами, включаючи політичні, кримінальні, ідеологічні та релігійні переконання. Проте, аналіз сучасних тенденцій свідчить про домінування політично мотивованих актів тероризму. Важливо зазначити, що навіть у випадках, коли терористична діяльність має виражену політичну спрямованість, мотивація її учасників може бути комплексною та включати широкий спектр індивідуальних спонукань. До таких спонукань можуть належати націоналістичний фанатизм, прагнення до самоствердження, пошук публічного визнання або помста.

Предмет доказування, як фундаментальна правова категорія, є ключовим елементом теорії доказів. Коректне визначення предмета доказування сприяє ефективній реалізації завдань кримінального судочинства, визначених статтею 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [4], та забезпечує встановлення всіх обставин, що підлягають доказуванню в межах кримінального провадження. Неправильне визначення предмета доказування може призвести до надмірного або, навпаки, недостатнього встановлення обставин, що підлягають доказуванню, що, у свою чергу, унеможливує прийняття правомірного, обґрунтованого та законного рішення у кримінальному провадженні.

Служба безпеки України є основним суб'єктом по запобіганню та протидії тероризму. Антитерористичний центр, як постійно діючий міжвідомчий координаційний орган при Службі безпеки України, здійснює стратегічне та оперативне управління діяльністю суб'єктів, що залучаються до протидії тероризму [5]. Однією з системних організаційних проблем у проведенні антитерористичних операцій є розбіжність між оперативними цілями та потребами досудового розслідування. Часто, під час спецоперацій, основний фокус зосереджується на нейтралізації загрози та звільненні заручників, що призводить до недостатньої уваги до збору доказової інформації, необхідної для кримінального провадження згідно зі ст. 91 Кримінально процесуального кодексу України.

Оперативні штаби та керівництво Антитерористичного центру, як координаційні органи, переважно орієнтуються на досягнення швидких тактичних результатів, таких як:

- забезпечення боєготовності підрозділів;
- ведення переговорів з терористами;
- проведення штурмових дій;
- координація дій учасників операції, тощо.

Однією з критичних проблем, що виникають під час проведення спеціальних операцій, є недостатня комунікація між оперативними підрозділами та слідчо-оперативними групами. Це призводить до того, що ключові деталі операції, які мають криміналістичне значення, не передаються вчасно для процесуального закріплення. Внаслідок цього, істотні докази, такі як сліди злочинної діяльності, записи затримання та інші фактичні дані, втрачаються, що суттєво ускладнює доказування в кримінальному провадженні. Внаслідок цього, збір та фіксація доказів, які мають вирішальне значення для

подальшого судового розгляду, часто залишаються на другому плані. Це створює суттєві труднощі для органів досудового розслідування, які згодом повинні використовувати результати спецоперації для формування обвинувачення та забезпечення правосуддя [6].

У процесі проведення спеціальних операцій виявляється системна дисфункція, що полягає у розриві між оперативними та процесуальними діями. Цей розрив проявляється в недостатній комунікації оперативних підрозділів та слідчо-оперативних груп, що призводить до несистематичного збору та фіксації криміналістично значущих даних. Як наслідок, ключові докази, такі як матеріальні сліди, записи затримання та інші фактичні дані, втрачаються, що створює значні перешкоди для доказування в рамках кримінального провадження [7].

Основною причиною цієї дисфункції є пріоритезація оперативних завдань над процесуальними. Оперативні штаби та Антитерористичний центр, зосереджуючись на нейтралізації загрози, не забезпечують належну координацію з слідчо-оперативними групами [8]. Це призводить до того, що збір доказів, необхідних для судового розгляду, відкладається на другий план, що ускладнює формування обвинувачення та забезпечення правосуддя.

Терористичні кримінальні правопорушення відрізняються високим рівнем суспільної небезпеки, складністю розслідування та необхідністю швидкого реагування. У таких справах оперативні підрозділи СБУ відіграють вирішальну роль у забезпеченні доказової бази. З огляду на те, що Служба безпеки України та її територіальні підрозділи є ключовими суб'єктами досудового розслідування злочинів, що є предметом даного дослідження, особливої актуальності набуває аналіз механізмів міжвідомчої взаємодії. Вивчення ефективності координації між СБУ та іншими правоохоронними та державними органами є необхідним для оптимізації процесу розслідування та забезпечення національної безпеки [9]. В свою чергу, така взаємодія може сприяти збиранню доказів, щодо терористичних кримінальних правопорушень.

У випадках терористичних актів, що здійснюються з використанням вибухових пристроїв, виникає об'єктивна необхідність у міжвідомчій кооперації та залученні спеціалізованих експертів з інших державних органів. Це зумовлено складністю та специфікою процедур, пов'язаних з нейтралізацією вибухових пристроїв, а також необхідністю проведення комплексу криміналістичних та вибухотехнічних досліджень.

Після нейтралізації вибухового пристрою, спеціалісти-вибухотехніки зобов'язані зафіксувати всі свої дії в протоколі огляду місця події, забезпечуючи повноту та достовірність доказової бази. У випадках, коли знешкодження вибухового пристрою на місці його виявлення неможливе, приймається рішення про контрольоване знищення. З метою мінімізації вторинних пошкоджень, спричинених розлітанням осколків та ударною хвилею, використовуються захисні бар'єри, такі як мішки з піском, автомобільні шини, дерев'яні щити або спеціальні протиосколкові покривала.

Одночасно з роботами з нейтралізації або знищення вибухового пристрою, слідчо-оперативна група проводить комплекс слідчих дій. За дорученням слідчого, здійснюється допит свідків-очевидців для встановлення осіб, причетних до злочину, аналізуються шляхи підходу та відходу з місця встановлення вибухового пристрою, а також виявляються потенційні місця засідок злочинця. Огляд місця події включає пошук речових доказів у місцях, з яких добре проглядається місце встановлення вибухового пристрою. Під час опитування свідків, оперативні працівники звертають увагу на невербальні та вербальні ознаки, що можуть свідчити про причетність осіб до злочину.

Після виявлення, фіксації та вилучення речових доказів, слідчий призначає комплекс судових експертиз, включаючи вибухотехнічну, вибухопожежну, дактилоскопічну, біологічну та експертизу речовин, матеріалів та виробів. У випадках, коли вибуховий пристрій не спрацював, особлива увага приділяється його розрядженню та унеможливленню детонації під час знешкодження, що дозволяє зберегти максимальну кількість слідів злочину та сприяє ідентифікації злочинця. Зокрема, на вибуховому пристрої можуть бути виявлені сліди пальців рук, а на місці його встановлення – сліди взуття та біологічні сліди підозрюваного. Ця процедура забезпечує комплексний підхід до документування та дослідження вибухових пристроїв на місці потенційного терористичного акту, що сприяє ефективному розслідуванню та запобіганню подібним злочинам у майбутньому [10].

Висновки. Ефективна протидія терористичним кримінальним правопорушенням в Україні вимагає комплексного підходу, що поєднує теоретичні напрацювання та практичні аспекти. Особлива увага приділяється аналізу правових та організаційних засад функціонування системи боротьби з тероризмом, зокрема, особливостям доказування під час досудового розслідування. Дослідження підкреслює важливість міжвідомчої взаємодії, особливо між Службою безпеки України та іншими правоохоронними органами, для забезпечення ефективного збору та фіксації доказів.

Виявлено системні проблеми, такі як розбіжність між оперативними цілями та потребами досудового розслідування, недостатня комунікація між оперативними підрозділами та слідчо-оперативними групами, а також пріоритезація оперативних завдань над процесуальними.

Для вирішення цих проблем пропонується оптимізація координації між Службою безпеки України та іншими правоохоронними та державними органами, а також вдосконалення процедур збору та фіксації доказів, особливо у випадках використання вибухових пристроїв. Також, необхідно вдосконалити систему протидії тероризму в Україні, враховуючи сучасні геополітичні реалії та специфіку терористичних кримінальних правопорушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Іноземний досвід протидії тероризму: висновки для України. Аналітична записка // Національний інститут стратегічних досліджень: сайт. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/2446>.
2. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. № 25. Ст. 180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>.
3. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 25-26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
4. Кримінальний процесуальний України: Закон від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
5. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992, № 27, ст. 382. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.
6. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. *Голос України*. 1992. № 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.
7. Баулін О. Обставини, що підлягають встановленню під час розслідування терористичного акту. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 4. С. 28–38.
8. Капліна О. Проблеми застосування норм кримінального процесуального законодавства в умовах проведення АТО. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua>.
9. Туркот М. Проблеми здійснення досудового розслідування у районі проведення антитерористичної операції / М. Туркот, Г. Ганова // *Вісник прокуратури*. 2014. № 12(162). С. 11–20.
10. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / за заг. ред. професорів В. Гончаренка, В. Нора, М. Шумила. К.: Юстиніан, 2012. 1224 с.